

УДК 331.5:664

Нейкова Л. І.,

*д. е. н., проф., зав. кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,**Національний університет харчових технологій, м. Київ*

ЗАКОРДОННІ РИНКИ: ПРОБЛЕМИ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В статті на основі аналізу сучасного стану підприємств проаналізовано причини стримування їх виходу на зарубіжні ринки, серед яких виділено дві групи причин пов'язаних з недосконалістю державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності, та причини, пов'язані з гальмуванням міжнародної діяльності самих підприємств. На основі цього аналізу запропоновано рекомендації щодо вдосконалення системи державної підтримки українських товаровиробників-експортерів та заходів, які можуть прискорити їх вихід на світові ринки збуту.

Ключові слова: закордонні ринки збуту, експорт, міжнародна діяльність, інвестування.

ЗАРУБЕЖНІЕ РЫНКИ: ПРОБЛЕМЫ ПРОДВИЖЕНИЯ ПРОДУКЦИИ МОЛОКОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Нейкова Л. И.

В статье на основе анализа современного состояния предприятий проанализированы причины сдерживания их выхода на зарубежные рынки, среди которых выделено две группы причин связанных с несовершенством государственной политики в сфере внешнеэкономической деятельности, и причины, связанные с торможением международной деятельности самих предприятий. На основе этого анализа даны рекомендации по совершенствованию системы государственной поддержки украинских товаропроизводителей-экспортеров и мероприятий, которые могут ускорить их выход на мировые рынки сбыта.

Ключевые слова: зарубежные рынки сбыта, экспорт, международная деятельность, инвестирование.

FOREIGN MARKETS: PROMOTION PROBLEMS OF THE MILK PROCESSING PLANTS PRODUCTS OF UKRAINE

Neykova L.

In the article on the basis of analysis of the current state of public enterprises are analyzed the reasons of their deterrence entry into foreign markets, including the identification of two groups of causes related

to: imperfect state policy in the sphere of foreign economic activity and the inhibition of the international activity of the enterprises themselves. Based on this analysis, recommendations are made to improve the system of state support for Ukrainian exporters and appropriate measures that can improve and accelerate the exit of enterprises to the world markets.

Keywords: foreign markets, export, international activities, investing.

Постановка проблеми. Для молокопереробних підприємств, що розвиваються, настає момент, коли для збільшення своїх доходів стає замало вітчизняного ринку і постає питання виходу продукції підприємства за межі своєї країни. Це питання є особливо актуальним для вітчизняних молокопереробних підприємств. Основними причинами, що перешкоджають виходу на міжнародні ринки є:

- нестача фінансових ресурсів;
- занепалий стан основних засобів;
- застарілі технології та ін..

Проте в Україні існують підприємства, продукція та послуги яких є конкурентоздатними не тільки на вітчизняному ринку, а їх потенціал виробництва значно перевищує внутрішні потреби країни. Тому для збільшення обсягу продажу продукції та більш ефективного використання виробничих потужностей ці підприємства знаходяться в пошуках нових ринків збуту.

Для виявлення проблем виходу вітчизняних підприємств молокопереробного підкомплексу АПК України на закордонні ринки необхідно проаналізувати сучасний стан підприємств даної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання діяльності молокопереробних підприємств розглядаються у працях багатьох вчених, зокрема Андрійчука В. Г. [1], Березівського П.С., Борщевського П.П., Заїнчковського А. О. , Бойка В.І., Губського Б.В., Калінчика М.В., Кваші С.М., Савицька В. [5], Кощій О.В., Крисального О.В., Лисенького А.С.,

Молдаван Л.В., Маліка М.Й., Мостенської Т.Л., Топіхі В.І., Трегобчука В.М. та інших вчених.

Метою статті є висвітлення результатів досліджень з питань функціонування молочної галузі в Україні, дослідження світового ринку молока та молочної продукції, виявлення проблем на законодавчому рівні які гальмують розвиток агропромислових підприємств України та пропозиції щодо покращення сьогоденної ситуації на ринку молока.

Виклад основного матеріалу. Розвиток АПК визнано найефективнішим напрямком розвитку вітчизняної економіки. Зокрема молочна галузь займає важливе місце в сільському господарстві, що є складовою агропромислового комплексу, яка забезпечує населення продуктами харчування першої необхідності. Молочні продукти мають важливе значення для забезпечення здоров'я населення, оскільки цей продукт створений природою та має в своєму складі практично все, що необхідно організму людини.

Молочна промисловість Україна є великою індустріальною галуззю, виробнича потужність якої з переробки молока досягає 18 млн. т на рік. Наявні потужності переробної промисловості використовуються в середньому на 20-45%. Як відомо, рівень їх використання залежить, з одного боку, від кількості та якості сировини, з іншого - купівельної спроможності населення. Деякі вчені звертають увагу на зниження купівельної спроможності громадян як першопричину неповного використання потужностей національними підприємствами. Так, зниження реальних доходів населення зумовили зменшення споживання молочної продукції, а отже, виробництва її на молокозаводах, що негативно вплинуло на обсяги заготівель продукції молока в сільськогосподарських підприємствах [5]. Інші економісти причиною неповного використання потужностей підприємств молокопереробної промисловості вважають брак високоякісної сировини за рахунок зменшення поголів'я та зниження продуктивності корів. Аналіз цієї причинно-наслідкової послідовності має здійснюватися в площині пошуку

несприятливих факторів у функціонуванні переробної промисловості як основи для визначення несприятливих факторів у функціонуванні переробної промисловості пріоритетів з тим, щоб їхня реалізація стала умовою для успішного вирішення проблем.

Неофіційні джерела свідчать, що протягом кількох останніх років молочний ринок є одним з найсуперечливіших в Україні. Показники української молочної галузі не зовсім відповідають дійсності: офіційні джерела статистичної інформації свідчать одне, а дослідження, на які опираються вітчизняні товаровиробники молочної продукції, говорять зовсім про інше. Прикладом може послугувати надання державою дотацій українським молокозаводам. Офіційно із прийняттям нового Податкового кодексу аграрії отримали новий механізм, відповідно до якого тимчасово, до 1 січня 2015 року, сума ПДВ, що мала сплачуватися у бюджет переробними підприємствами за реалізовані ними молоко, молокопродукти, м'ясо й м'ясопродукти, у повному обсязі направляється в спеціальний фонд та, відповідно до порядку, розробленого Кабінетом Міністрів, спрямовується виробникам молока та м'яса, але у зв'язку з тим, що на сьогодні відсутні затверджені форми реєстрів, відповідно до яких виробникам молока має надаватися право оформлення дотацій, виплати фактично не проводилися.

Унаслідок невиконання дотацій поголів'я корів з початку року продовжує знижуватися. Так, за чотири місяці поточного року чисельність скоротилася на 17,4 тис. голів. Обсяги виробництва молока у 1 кварталі знизилися на 2,2% (за 4 місяці зниження на 2,9%), а продажу молока на промислову переробку - 3,1%. Крім того, закупівельні ціни на молоко зменшилися на 5,7% порівняно з відповідним періодом минулого року (з 3104,7 грн./т до 2926,6 грн./т), у тому числі: в агроформуваннях знизилися на 3,7% (з 3680,7 грн./т до 3542,7 грн./т), в індивідуальних господарствах населення - на 12,4% (з 2538,3 грн./т до 2224,3 грн./т). При цьому ціна молока в торговельній мережі зросла на

8,5% (з 2430,1 до 2636 грн./т). Реалізація готової молочної продукції знизилася на 20-30%.

Починаючи з 2007 року, а особливо в 2009 році, відбулися кардинальні зміни у механізмі державної програми щодо кредитних субсидій [6], які поряд із обґрунтованими інноваціями (посилення спрямованості на підтримку галузі тваринництва) мали и негативні наслідки, що зумовило помітне гальмування розвитку кредитних відносин сільськогосподарських товаровиробників, зменшення обсягів та погіршення умов їх банківського кредитування порівняно із попередніми роками. Зокрема, в 2009 році право на одержання банківських кредитів на умовах компенсації, крім сільськогосподарських підприємств, набули переробні підприємства. Поява позичальників із вищою кредитоспроможністю, ніж у сільськогосподарських підприємств за програмою здешевлення, зумовила відповідну поведінку банків щодо нарощення питомої ваги кредитування інших підприємств АПК при зменшенні частки кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам. Поряд із цим сільськогосподарські товаровиробники – основні позичальники кредитів кредитних спілок як суб'єктів програми здешевлення кредитів не згадуються [7].

Так, у 2009 році, незважаючи на спад загального виробництва молока, в Україні було вироблено понад 10 млн. т сирого молока, що на 26 % більше, ніж внутрішня потреба (річна потреба в рідкому молоці в Україні становить понад 2,1 млн. т). Виробництво сухого знежиреного і незбираного сухого молока більш ніж удвічі перевищило внутрішні потреби країни, сирів – понад 30 % [4]. Такі показники дають можливість Україні займати досить високу позицію в рейтингу основних світових експортерів молочної продукції.

2010 рік позначився на молочній галузі стрибкоподібним розвитком. По-перше, ринок пережив рекордне подорожчання молочної сировини, а український споживач – аналогічне зростання цін на молокопродукти. По-друге, знову «схудло» вітчизняне молочне стадо, а існуюча система

підтримки тваринників завдяки реформаторству державних службовців виявилася майже паралізованою. Все це негативно позначилось на кількісних і якісних показниках сировинної бази галузі, але не настільки катастрофічно, щоб починати імпортувати молочну продукцію, як це зробив уряд.

У 2011 році на українському молочному ринку тривала стагнація, обумовлена з одного боку низькою купівельною спроможністю населення, а з іншого – важким становищем самих підприємств.

Характерними тенденціями молочного ринку України в 2011 р. були наступні:

– скорочення поголів'я корів, навіть за умови зростання продуктивності молочного стада, внаслідок чого загальне виробництво молока у 2011 р. скоротилось на 1,4 % і склало 11,1 млн. т, у т.ч. у господарствах населення – на 2,1 % (8,8 млн. т, або 79 % загального обсягу); сільськогосподарські підприємства збільшили виробництво молока на 1,3 %. На 1 січня в Україні налічувалося 4425,8 тис голів ВРХ, що на 1,4 % менше, ніж на відповідну дату 2011 року [8] (табл. 1);

Таблиця 1. Основні показники ринку молока та молочних продуктів в Україні у 2009–2011 рр.

Показник	2009	2010	2011
Поголів'я ВРХ, тис. голів	4827	4494	4426
в т.ч. корови	2737	2631	2582
Виробництво молока всіх видів, тис.т	11610	11249	11086
Надійшло на переробні підприємства, тис.т	4741	4793	4615
Виробництво молочних продуктів, тис.т:			
молоко оброблене рідке	770	801	891
сири жирні	224	207	178
продукти кисломолочні	492	479	474

Джерело : [8]

– зростання цін на молочну сировину – ціни на молоко підвищилися протягом року на 30 %. У 2010 році середня ціна на молоко в Україні становила 3938 грн/т, що приблизно відповідало цінам на молочну сировину в Європі. 2009 рік – єдиний за останні три роки, коли було зафіксовано зниження ціни молока.

Таблиця 2. Надходження молока та молочних продуктів на переробні підприємства за 9 місяців 2013 р.

Категорії господарств	Надійшло на переробку, тис. т	Частка в обсягах надходження, %	Ціна, грн/кг
Господарства всіх категорій	3 528,7	100,0	2 896,5
Сільськогосподарські підприємства	1 782,4	50,5	3 305,9
Господарства населення	1 432,4	40,6	2 274,5
Інші господарські структури	313,8	8,9	3 409,9

Джерело : [8]

На переробні підприємства за результатами 9-ти місяців поточного року надійшло на 4% менше молока та молочних продуктів ніж за аналогічний період минулого року — 3 547,9 тис. т. Про це повідомляє державна служба статистики України. Найбільші обсяги надходжень на переробку спостерігалися в Полтавській області — 389 тис. т. Частка сільськогосподарських підприємств в сукупному надходженні на переробку склала 50,5%. Найвища частка індустріального молока в надходженні в м. Києві (95,1%), Одеській (74,0%) та Київській(72,2%) областях.

Виробництво молока рідкого в Україні у вересні 2013-го р. зросло на 9% в порівнянні з аналогічним періодом минулого року та склало 82,9 тис. т. Про це повідомляє Державна служба статистики України.

Таблиця 3. Виробництво молочної продукції в Україні, тис. т

Продукція	Вироблено за:		Вересень 2013 р. у % до:		Січень-вересень 2013 р. у % до січня-вересня 2012 р.
	січень- вересень 2013 р.	вересень 2013 р.	серпня 2013 р.	вересня 2012 р.	
Молоко рідке оброблене	715	82,9	98,3	109,0	102,6
Масло вершкове	71,1	8,9	87,2	104,4	102,0
Сир свіжий неферментований, включаючи сирну сироватку та кисломолочний сир	61,1	6,9	101,9	100,9	105,4
Сири жирні	125	14,7	101,9	88,7	100,1
Йогурти та інші ферментовані чи сквашені молоко та вершки	399	40,1	86,5	98,5	107,8

Джерело : [8]

Виробництво масла вершкового зросло на 4,4% — до 8,9 тис. т, а сиру свіжого неферментованого — на 0,9% — до 8,9 тис. т. Скоротилося тільки виробництво сирів жирних — на 11,3% в порівнянні із вереснем 2012-го та кисломолочної продукції — на 1,5% в порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Розглянемо споживання молочних продуктів за споживчою сегментацією. Очевидно, що молодь і літні споживачі істотно відрізняються характером споживанням. Підвищення загальноосвітнього рівня населення стало наслідком збільшення прихильників здорового способу життя, що в свою чергу спричинило зміну структури споживання.

Таблиця 4. Вибір молочних продуктів залежно від демографічних показників, %

Продукти	За статтю		За віком				
	чоловіки	Жінки	до 18 років	18-30	31-40	41-55	старші 56
Молоко	30,3	34,4	27,4	34,5	33,3	33,0	41,8
Сметана	25,7	25,8	28,4	26,8	31,4	27,3	23,6
Кефір	27,6	22,5	22,1	25,6	24,0	23,6	24,5
Йогурт	19,7	23,5	24,2	26,5	20,8	16,5	18,2
Сир	7,0	6,8	8,4	6,7	9,0	11,2	11,0
Ряжанка	5,8	5,7	3,2	5,8	4,8	8,8	3,6

Джерело : [8]

Так, у споживанні молочної продукції як чоловіками так і жінками, найвищу питому вагу має молоко (близько 30%). Щодо вікових категорій, то тільки особи до 18 років найбільше любляють споживати сметану (28,4%), а інші віддають перевагу молоці, причому найвищу питому вагу у споживанні молокопродуктів молоко має у людей старших 56 років, що пов'язано, мабуть, з їх низькою купівельною спроможністю.

Основними споживачами сметани серед різних вікових категорій є особи від 31 до 40 років (31,4%); кефіру та йогурту – віком від 18 до 30 (відповідно 25,6% і 26,5%); сиру – від 41 до 55 років (11,2%); ряжанки – особи від 41 до 55 років (8,8%).

Щодо світового ринку молока й молочної продукції, то вже не перше десятиліття він характеризується стійкою тенденцією до росту обсягів виробництва. Так, за підсумками 2009 року виробництво молока й молочної продукції у світі склало 700,9 млн. т, тобто збільшилося на 1,8% від рівня попереднього року.

Експортний потенціал Європейського Союзу, на думку науковців, нині є найбільшим у світі і становить у перерахунку на молоко близько 15 млн. т [4]. Однак у 2009 р. експорт з ЄС скоротився на 12% і становив 8,4 млн. т

через спад у виробництві, а також через реформи у галузі. Ситуація на світовому молочному ринку в 2009 році найбільше вплинула на країни Європейського Союзу. Зниження переробними підприємствами закупівельних цін на молоко призвело до збитковості галузі та погіршення фінансового стану фермерських господарств. В окремих країнах ЄС закупівельні ціни на молоко знизилися на 30-40% і становили 18-21 євроцент/літр. Це при тому, що рівень беззбиткового виробництва забезпечувала ціна близько 33 євроценти/літр. Внутрішні ціни на молочну продукцію знизилися так, що оператори ринку продавали масло та сухе знежирене молоко за інтервенційними цінами. До того ж, здійснювали субсидування експортних поставок продукції.

Загальний обсяг виробництва молока в світі досяг 613,4 млн. тонн у 2009 р., або збільшився проти 1990 р. на 11,5%, а в 2011 році обсяг виробництва молока в світі досяг 708,7 млн. тонн. Найбільшу частку становить коров'яче молоко – 84,1%, досить високу буйволяче – 12,4%, козине - 2,0%, овече - 1,3%, верблюже - 0,2%. За період 1990 – 2011 рр. виробництво коров'ячого молока в світі збільшилось з 479,2 млн. тонн до 708,7 млн. тонн, або на 47,%. Україна у 1990 р. займала досить високі позиції в світі щодо обсягів виробленого молока (5,1% світового обсягу), але вони втрачені (табл. 5).

Аналіз динаміки виробництва коров'ячого молока свідчить, що у світі відбувається чітка тенденція до суттєвого збільшення обсягів виробництва цього важливого продукту харчування.

Світовим лідером із виробництва молока є Індія (121,2 млн. тонн). Друге місце належить США (89 млн. тонн), а на третьому розташувався Пакистан (35,6 млн. тонн). В цілому у світі в 2011-му році фактично було вироблено 708 млн. тонн коров'ячого. Високорозвинуті країни, такі як Франція, Німеччина, Італія та інші члени ЄС, що досягли достатнього рівня виробництва і споживання молочної продукції в останні роки, як правило,

стали на шлях стабілізації виробництва або навіть деякого скорочення обсягів. За останнє десятиріччя в країнах ЄС відбулося зменшення виробництва молока, але при цьому, за даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO) світові ціни на продовольчі продукти зросли майже удвічі.

Таблиця 5. Виробництво коров'ячого молока в світі, млн. т

Країна	Роки						з 2011р. до 2010р., в %.
	1990	2007	2008	2009	2010	2011	
США	67,0	77,2	77,3	77,6	87,5	89,0	100,1
Індія	22,2	35,3	38,3	37,8	50,3	121,2	242
Росія	55,7	33,1	33,0	30,9	31,9	31,7	81,4
Німеччина	31,3	28,0	28,4	28,0	29,1	30,3	108,5
Франція	26,1	25,2	24,6	24,2	23,3	25,3	100,6
Бразилія	14,9	22,6	23,3	23,3	30,8	33,0	107
Китай	4,4	13,4	17,8	18,9	24,0	37,4	155,8
Нова Зеландія	7,5	14,1	14,4	14,8	16,2	18,9	117
Великобританія	15,3	14,9	15,1	14,6	14,3	14,1	97,9
Україна	24,5	14,1	13,3	13,7	11,0	11,1	100,1
Польща	15,8	12,0	11,9	12,4	12,3	12,1	98,3
Нідерланди	11,8	10,8	11,2	11,1	11,5	12,0	104
Італія	11,1	11,4	11,2	10,7	11,2	11,6	103
Австралія	6,4	11,6	10,6	10,4	10,1	9,6	95
Інші країни	190,5	184,3	186,2	187,4	235,0	251,4	106,8
Світ	479,2	508,0	516,8	515,8	599,4	708,7	118,1

Джерело: [4]

Так, якщо в грудні 2009 року загальний індекс цін на продовольчі продукти становив 172,4% (на цукор 334,0%, масла і жири - 169,3, зернові 171,1, молоко - 215,6, м'ясо - 120,1%), то у грудні 2010 року він зріс до

214,7%, при цьому індекс цін на цукор становив 398,4%, масла і жири - 263,0, зернові - 237,6, молоко - 208,4%, м'ясо - 142,2%. «Фронтальне» зростання основних цінових індексів дало експертам підстави говорити про загострення світової продовольчої кризи [4]

Україна в 2011-му році виробила 11,1 млн. тонн молока і за обсягом виробництва посіла 17-те місце у світі. Про це повідомляє сайт DairyNews, посилаючись на дані німецької дослідницької компанії IFCN [8].

Негативний вплив на зменшення обсягів виробництва молока спричинило стрімке скорочення поголів'я корів починаючи з 1991 року. Однією з основних причин такого стану, вітчизняні економісти вважають прогалини в системі державного регулювання розвитку агропромислового комплексу та відсутність належних умов кредитування виробників продукції тваринництва. Також, важливою причиною виступає диспаритет цін на сировину для виробництва продукції (кормів та витрат по утриманню корів) та закупівельних цін на молоко. Подолання цієї проблеми має стати одним із пріоритетних моментів для вирішення продовольчої безпеки країни.

Попри те, що у деяких країнах ЄС спостерігається перевиробництво молока, експерти переконані, що українські молочні продукти можуть бути конкурентоспроможними оскільки якість та смакові властивості українського молока та молочних продуктів є досить високими, тому українських молокопереробників дуже приваблює можливість постачання своєї продукції в Євросоюз, який за місткістю займає друге місце у світі після США, а ціни на молочну продукцію у декілька разів вищі, ніж в Україні. Незважаючи на те, що країнам ЄС дозволено імпортувати лише молоко екстракласу, в Україні існують молокопереробні підприємства, які здатні задовольнити усі вимоги ЄС, стати на рівні з іншими країнами і достойно конкурувати в сегменті молока та молочної продукції. Разом з тим слід зауважити, що потрапляння на ринок Європи значно ускладнюють українським

підприємствам політичні чинники та високий рівень захисту своїх товаровиробників урядами європейських країн.

Проблеми експорту вітчизняної молочної продукції на світові ринки пов'язані також з недостатнім використанням механізмів державного регулювання, які сприяли б виходу молокопереробних підприємств на міжнародні ринки, та з відсутністю підтримки з боку держави і належної нормативної законодавчої бази, що дало б змогу розвиватись підприємствам молочної промисловості [3].

Вирішити основні проблеми виходу підприємств молокопереробної галузі на зовнішні ринки збуту могло б скорочення витрат на переробку молока та підвищення рівня якості готової молокопереробної продукції завдяки впровадженню новітніх технологій (забезпечуючи одночасно зниження ціни на необхідний товар для кінцевого споживача);

- отримання додаткових доходів виробником та задоволення потреб споживачів різних контингентних груп населення шляхом освоєння випуску інноваційних продуктів молокопереробними підприємствами.

Для зміни ситуації, яка склалась на ринку молока, доцільним було б удосконалення чинної системи державного регулювання галузі, зокрема:

- підвищення прозорості і доступності механізму здешевлення кредиту шляхом мінімізації кардинальних щорічних змін в кредитній політиці для переробних підприємств та вдосконалення механізму відшкодування часткової компенсації.

- надання кредитних субсидій за об'єктивними критеріями – правила та умови проведення конкурсного відбору позичальників мають бути прозорими та єдиними для усіх агропромислових підприємств і чітко прописані у відповідному нормативному акті, що визначає правила надання часткової компенсації процентної ставки за кредитами;

- відстрочення податкових платежів до державного бюджету шляхом надання податкових канікул, що дозволить тимчасово зменшити податкове

навантаження на платника, та дасть змогу вивільнити певну суму коштів для розвитку підприємницької діяльності;

- вдосконалення системи виплат дотацій молокопереробним підприємствам та спрощення процедури для їх отримання;

- створення державою привабливого інвестиційного середовища, яке зможе забезпечити державні гарантії захисту іноземних інвестицій: гарантії від зміни законодавства, від примусових вилучень, переказу і використання прибутку на випадок припинення інвестиційної діяльності, компенсації та відшкодування збитків, скасування обмежень на вивезення прибутку та розмір інвестицій;

- вдосконалення системи розподілу податку на додану вартість, внесеного переробними підприємствами до державного бюджету.

- утворення ринкових інституцій держави для підтримки експортної діяльності українських підприємств;

- налагодження співробітництва між державними, громадськими та приватними організаціями щодо сприяння експорту;

- ефективне нетарифне регулювання експорту та адаптація податкової і митної політики до норм ЄС;

- вдосконалення законодавчої бази сприяння експорту;

- здійснення фінансування і страхування передекспортного виробництва продукції та експортних операцій та за рахунок державних та приватних коштів.

Висновки. Молокопереробний підкомплекс України має потенціал для завоювання високих конкурентних позицій як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, тому являє собою одну із найбільш перспективних та інвестиційно привабливих галузей сільського господарства. Але відсутність підтримки з боку держави значно гальмує розвиток експортного потенціалу підприємств даної галузі. Для зміни ситуації запропоновані вдосконалення бюджетної, податкової, інвестиційної фінансово-кредитної політики держави

та внесення відповідних змін до законодавчої бази нададуть можливість змінити на краще існуючу ситуацію на ринку молока.

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.

2. Бельтюков Е.А. Выбор стратегии развития предприятия: уч. пособие. / Е.А. Бельтюков, Л.А. Некрасова. — Одесса : ОНПУ, 2002. — 250 с.

3. [Дем'яненко М.Я., Іваніна Ф.В. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва](#) // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 3-9

4. Офіційний сайт Державної служби статистики. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Савицька В. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів / В. Савицька // Економіка АПК. — 2002. — № 11. — С. 102-138

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання у 2009-2013 роках бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів» № 153 від 26 лютого 2009 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/153-2009-%D0%BF>

7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про розміри компенсації у 2009 році відсоткової ставки за залученими підприємствами агропро-мислового комплексу кредитами” № 199 від 26 лютого 2009 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/199-2009-%D0%BF>

8. Інформаційно-аналітичний портал про молоко і молочне скотарство. - Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.milkua.info/uk/>